

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 25.

Lördagen den 21 februari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogs herr *Thorssons* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern och chefen för lantförsvarsdepartementet få framställa spörsmål rörande enligt uppgift pågående slipning av arméns bajonetter; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 2.

Vidare föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens revisorers berättelse om den år 1913 av dem verkställda granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1912.

§ 3.

Efter föredragning härpå av statsutskottets memorial, nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens andra huvudtitel blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 4.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkande, nr 6, jordbruksutskottets utlåtande nr 1 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 5.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensam votering komme att anställas nästkommande tisdag den 24 februari angående det i § 3 här ovan omnämnda ärende.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmel-

ser angående hälsovårdsnämnd m. m. i viss del av landskommun, där den övriga delen förklarats skola lyda under hälsovårdsstadgans föreskrifter rörande stad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

*Om ändring i
tullsatsen för
zaponlack.*

Bevillningsutskottets betänkande, nr 4, i anledning av väckt motion om ändring i tullsatsen för zaponlack, föredrogs härpå; och begärdes ordet därvid av motionären

Herr *Lithander* som yttrade: Herr talman, mina herrar! Bevillningsutskottets meddelande, att det förefinnes en inhemsk tillverkning av denna råvara, är fullkomligt riktigt. Jag vill endast lämna den upplysningen, att denna råvara alltid är föremål för en dyrbar kostnad vid kontrollen för erhållande av restitution. Denna kontroll är, särskilt när det gäller mindre partier, så stor, att det i vissa fall ställer sig billigare för förädlaren av denna vara att importera den från utlandet och betala tullen därför. Han betalar tullen och får fritt förfoga över varan, endast mot det att han på heder och samvete försäkrar sig komma att använda varan för det angivna ändamålet. Då kvarstår alltså, att den inhemska varan är tillgänglig mot en kostnad, som i många fall minst motsvarar tullen. Tillverkaren har sålunda understundom att räkna med en kostnad av c:a 75 öre per kilogram för råvaran, men han har på det färdiga fabrikatet icke högre skydd än 30 öre. Det är för att få rättelse i detta förhållande som motionen har blivit väckt. Och jag kan icke se annat än att, ehuru det här gäller en mindre tillverkning, det dock är av betydelse för den, som sysslar därmed, att få saken reglerad.

Som emellertid bevillningsutskottet enhälligt avstyrkt motionen, vill jag, med lämnande av denna upplysning, under förhanden varande förhållanden icke göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av väckt motion om tullfrihet för nickeloxid; och blev utskottets i detta betänkande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 4, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.*

Punkten 1, angående upptagande av ett nytt fonderat statslån.

Under denna punkt hade utskottet gjort vissa uttalanden i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret under år 1913 fattade beslut om uppläggande av ett nytt fonderat statslån.

Beträffande vissa delar av utskottets framställning hade reservation afgivits av herrar *Söderberg* i Stockholm och *Kristensson*.
Sedan punkten föredragits, begärdes ordet av

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)*

Herr *Söderberg* i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Det har ju vid många tillfällen både inom och utom riksdagen givits uttryck åt bekymmer över den växande statsskulden, dels över dess storlek och dels över det tempo, i vilket den tillväxer. Dessa bekymmer äro ju framkomna under normala förhållanden, kan man säga, när lånen ha upptagits till normala räntesatser och normala kurser. Det oaktat ha de framkommit då, och det är ju ännu mer befogat, om det säges några varnande ord vid det tillfälle, då statsskulden ökats på med ett stort belopp och på ett sätt, som icke kan anses såsom normalt.

Vid 1913 års början utgjorde enligt riksgäldsfullmäktiges uppgift vår fonderade statsskuld 602,200,000 kronor i runt tal. Den har under året ökats med 20,361,000 och utgjorde vid årets slut 622,561,000 kronor i runt tal. Därtill vill jag också lägga de 20,064,000 kronor, som riksgäldsfullmäktige under fjolåret har nödgats upptaga i form av korta lån på skattkammarsväxlar, som förfalla till betalning 1 april år 1915, och vi skulde sålunda vid 1913 års slut ha att räkna med en statsskuld på 642,625,000 kronor i runt tal. Denna summa är ju för våra förhållanden väsentlig, den är stor. Det intryck, som den gör på betraktaren, kan ju naturligtvis i någon mån åtminstone mildras därigenom, att dessa lån tagits upp till produktiva företag, då dessa lånemedel äro nedlagda i våra statsjärnvägar, kraftverk och kanalbyggnader m. m., men nog anser jag för min del, att det varit önskvärt och fortfarande är önskvärt, att dessa företag skulle kunna utvidgas och framdrivas med andra statsinkomster än med övervägande lånemedel. Men när förhållandena i landet nu äro sådana, att den produktiva verksamhet, som staten slår in på, och som är lofvärd och önskvärd, icke kan utvidgas annat än med förnämligast lånemedel, då blir det naturligtvis en ren affärssynpunkt att se till, på vilka villkor dessa lånemedel kunna uppbringas. Det blir precis såsom i vilket annat industriellt företag som helst, att man får se till, om penningarna verkligen ha åstadkommits på det billigaste och bästa sättet.

Och det är det sätt, på vilket det senaste fonderade statslånet under år 1913 upptogs, som ger anledning till allvarliga betraktelser, som även finna sig uttryck i utskottets utlåtande här.

Jag tänker, att, om det här skall komma att anföras några synpunkter från riksgäldsfullmäktiges sida, så kommer väl den viktigaste kanske att beröra svårigheten att uppbringa lån på den utländska penningemarknaden i fjol. Det vill jag icke jäva, och jag har icke heller i utskottet försökt göra det. Det

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

äro vi nog ganska medvetna om allesamman, att den saken att taga upp lån på billiga villkor på den internationella penningmarknaden och framför allt uti det land, som i stor utsträckning har fournerat oss med lån, uti Frankrike, nog var en ganska svår sak, därför att trängseln hos bankerna av stater, både större och mindre, ju då var mycket stor, och därtill kom de kritiska politiska förhållandena. Men vid läsningen av fullmäktiges protokoll i utskottet gingo vågorna där i alla fall ganska höga, när man fick del av de villkor, på vilka fullmäktige tagit upp 100,000,000-francs-lånet i fjol. Och jag tror för min del icke, att jag begår någon indiskretion mot de övriga utskottsmedlemmarna, om jag säger, att det till och med fälldes sådana uttryck som att Sverige nu i länahanseende befann sig på Balkanstaternas nivå. Men nu är det ju så, att det första omedelbara intrycket slipats av något, när det kommer fram i ett väl formulerat utskottsutlåtande. Därmed vill jag endast ha sagt, att de, som framför andra skola taga del av detta utskottsutlåtande, nämligen herrar riksgäldsfullmäktige, må betrakta det förnämligast såsom den väl avslipade formen för de meningar, som åtminstone till en början gjorde sig mycket starkt gällande hos de flesta medlemmarna i bankoutskottet.

Villkoren för detta lån äro ju också särdeles hårda. Statsrevisorerna ha först fäst uppmärksamheten därpå i en ganska utförlig relation i sin berättelse över riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning. Och när man jämför villkoren vid detta lån med de villkor, som gällt vid föregående låns upptagande, ser man, vilken väsentlig skärpning i både räntesats och provision till långvivaren, som måst äga rum.

Lånet har upptagits på 100 miljoner francs, och av detta fick man endast en tredjedel fast avslutad, eller, med avdrag av kapitalrabatten, 34 miljoner francs, eller omkring 22,400,000 kronor. Till de andra två tredjedelarna, 66 miljoner francs, förbehöll sig konsortiet, som lämnade lånet, optionsrätt, d. v. s. att om konsortiet fann det för sig fördelaktigt att fullfölja lånet till 100,000,000 francs, skulle det göra så, eljest skulle det ha rätt att fränfalla det återstående beloppet. I verkligheten blev svenska staten vid tillfället endast hjälpt med ett lån å 22,400,000 kr. Kursen är 93 1/2 %, räntan 4 1/2 %. Detta gör, när man räknar med även kapitalrabatten, en effektiv ränta på lånet av 4,81 %. Till jämförelse härmed får erinras om, att 1911 års statslån löper med en effektiv ränta av 4,005 %, och att räntestegringen från 1911 års statslån till det nu upptagna utgör 0,8 %. En så hög effektiv ränta för Sveriges lånebehov har icke förekommit sedan 1878.

Använder sig nu konsortiet icke av optionsrätten — denna sträcker sig till den 28 februari, så det är endast en vecka kvar av tiden — så står riksgäldskontoret lika när för de andra 2/3 av lånet. Då får det börja på nytt försöka taga upp ett fast lån, och den tid, som förflutit efter sedan man fick den första tredje-

delen och vilken man kunnat använda till att möjligen erhålla ett statslån på rimligare villkor — den tiden är förspild, försutten.

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)*

Använder sig konsortiet däremot av optionsrätten, då sjunker kursen till 92,5 %, och effektiva räntan stiger till 4,86 %, på grund därav att stämpelavgiften i Frankrike är höjd från 2 till 3 %, och det ingick i lånevillkoren, att om stämpelavgiften i Frankrike höjdes, detta skulle drabba riksgäldskontoret för den återstående delen av lånet.

Nu är att märka, att riksgäldsfullmäktige icke enhälligt avslutit denna lånetransaktion, utan det fanns en stark minoritet, som var emot upptagandet av statslånet på dessa hårda villkor, och när man går igenom riksgäldsfullmäktiges protokoll, så måste man finna, att skälen emot saken verka ganska starka.

För det första framfördes det, att riksgäldskontoret hade möjlighet att bestrida sina utbetalningar för den närmaste framtiden genom anlitande av befintliga och inkommande medel, och att något omedelbart behov att anlita den utländska penningemarknaden för upptagandet av ett så stort lån som det ifrågasvarande icke förelåg, utan att man gott kunnat avvakta bättre tider eller, om så skulle behövas, för närvarande upptaga ett mindre, inhemskt lån. Det är mot denna åtgärd av riksgäldsfullmäktiges majoritet att upptaga lånet under de rådande svåra penningeförhållandena utomlands i stället för att avvakta bättre tider på penningemarknaden, då man borde kunna tillgodose svenska staten med ett lån på mindre hårda och betungande villkor — det är mot denna åtgärd, säger jag, som kritiken först och främst vänt sig.

Vid upptagandet av lånet gick man till väga så som man förut brukat göra d. v. s. man anlidade mellanhänder för att sondera den utländska penningemarknaden. I riksgäldsfullmäktiges uppdrag till de två bankdirektörer, som skickades ut för att undersöka, ingick dock även uppdraget att undersöka annan marknad än den franska. Nu verkar det obestridligt som om de underhandlande bankdirektörerna — den ena av dem är nu excellens — skulle något för lätt hava tagit på det uppdraget att undersöka någon annan marknad än speciellt den franska, ty från Paris telegraferade de anbudet från det konsortium, som lämnat lånet, och något annat anbud kom aldrig i fråga.

Vidare hade från minoriteten inom riksgäldsfullmäktige framkommit den meningen, att man skulle kunna taga upp ett inhemskt lån, söka förverkliga den tanken, som så ofta framkommit att släppa ut statsobligationer på den inhemska marknaden. Från så auktoritativt håll som möjligt försäkrades, att man utan att gå det inhemska lånebehovet för nära skulle kunna upptaga ett inhemskt lån på 20 å 25 miljoner kronor, vilket man skulle kunna få mot en ränta av 4,5 % och en kurs av 98%. Därefter skulle man

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

kunna taga upp det resterande beloppet i utlandet, sedan tiderna lugnat sig något och det icke längre var så spänt på det internationella politiska området.

Detta ville emellertid riksgäldsfullmäktiges majoritet icke höra talas om. De ansågo det vara ofördelaktigt för landet om svenska staten skulle trängas om lån med enskilda, företag och kommuner, och så lämnade man den tanken å sido och gick in på de hårda villkoren.

Enligt uppgift fanns vid den tidpunkten cirka 2 miljarder kr. i fasta räkningar på sparbanker och affärsbanker, postsparbanken oräknad. En av de herrar riksgäldsfullmäktige, som var emot upptagandet av det utländska lånet, bestyrkte sin mening genom att påvisa, att den förlust, som svenska staten gjorde genom att upptaga denna fasta del av det franska lånet i stället för att upplägga ett motsvarande inhemskt obligationslån med 4,5 % ränta och en kurs av 98 %, belöpte sig på 1,000,000 kronor. Man utgick ifrån inom riksgäldsfullmäktiges majoritet, att det skulle verka fördyrande på den svenska lånemarknaden att staten söge till sig delar av ett där befintligt kapital. Från det fullt auktoritativa håll, som man stödde sig på vid motivering, att man kunde upptaga ett inhemskt lån, anfördes ju, att med de kapitalplaceringar, som funnes i de svenska bankerna, skulle ett undanryckande från den övriga marknaden av 20—25 miljoner kronor icke betyda något och sålunda icke ha någon inverkan på det inhemska lånebehovet och på den inhemska räntefoten. Nu har det i alla fall visat sig, att, när svenska staten gick in på ett så dyrt utländskt lån, detta verkade stimulerande uppåt på räntefoten för övrigt. Sveriges hypotekskassa lade kort tid efteråt upp ett obligationslån på 20 miljoner kronor, vilket man fick betala med 5 procent ränta, under det att det förra lånet, som upptogs år 1910, om jag icke tager fel, löpte med $3\frac{1}{2}$ % ränta. Så visade det sig omedelbart, att man icke kunde undgå stegring av räntefoten, då en stor institution efteråt ju måste låna sina pengar dyrare. Och det är ju naturligt, att när det konstateras, att svenska staten måste binda sig med dyra och betungande villkor, så se de, som senare skola lämna ut lån inom landet, nog till, att de få upp räntefoten och villkoren så mycket som möjligt.

Men det är en sak till, som är nått upp det betänkligaste med dessa fortsatta stora lånetransaktioner med utlandet i allmänhet och i all synnerhet med det land här är fråga om. Dels bli villkoren hårdare, men så ser man dessutom, vilket fullmäktiges protokoll vittna om, ehuru det kanske icke här är fullt lämpligt att i detalj gå in på dessa, redan tecken till, hur den utländska stat, som här är fråga om, sökte att genom sin representant här i riket göra sina framställningar och försöka få sina direkta intressen tillgodosedda, om Sverige skall i fortsättningen bli introducerat på den franska börsen, vartill ju fordras franska regeringens tillstånd.

Någon direkt anledning att uti utskottet uppträda emot be-

viljande av ansvarsfrihet för riksgäldsfullmäktige har ju, hur allvarlig denna lånehistoria än är, icke förefunnits, ehuru jag med ganska stor tveksamhet anslutit mig till förslaget om decharge. Det har ju i utskottet från vår sida yrkats att väsentligen skärpa utlåandet, men detta vann nu icke bifall. För min enskilda del vill jag vända mig direkt mot den mellansats, som återfinnes på sid. 5 i utskottets betänkande: »I anledning härav har utskottet ansett sig böra framhålla angelägenheten av att i dylika fall, *då sådant utan olägenhet kan ske*, tillfälle lämnas flera långgivare att erbjuda sina tjänster». Det måste väl ändå sägas, att det måste föreligga ganska onormala förhållanden, då icke riksgäldsfullmäktiges upplåning skulle kunna gå till på ett så pass normalt sätt, att man utan olägenhet finge tillfälle inhämta anbud från mer än ett håll. Lånefrågorna skola väl icke alltid avgöras i det mycket hastiga tempo de avgjordes 1913, då det var fråga om, som det tyckes, endast någon dag, inom vilken svaret skulle ges. Man skulle sålunda icke heller för framtiden kunna beräkna nödig betänketid. Sveriges lånepolitik skall väl skötas så under normala förhållanden, att herrar riksgäldsfullmäktige bliva i tillfälle pröva anbud från flera håll, som det i flera fall vid föregående tillfällen skett, så att man icke enbart behöver ha att taga hänsyn till möjligheten av att reflektera på ett enda anbud. Sålunda anser jag för min del, att de orden mycket väl skulle kunna strykas, ty om de stå kvar, innebära de ett påhandgivande åt fullmäktige, att de i regel endast skulle behöva reflektera på ett enda anbud, och då är ju möjligheten till konkurrens från olika penninginstitut att erbjuda svenska staten sina tjänster väsentligen borta. Nu tror jag dock för min del, att om jag skulle här i kammaren resa ett sådant yrkande, att de orden, »då sådant utan olägenhet kan ske», skulle strykas, man skulle anse detta för en allt för långt gående petitess i motiveringsväg. Men å andra sidan om kammaren tar utskottets motivering som den är, måste ju dock icke på minsta sätt vara givet på hand åt fullmäktige att i framtiden gå till väga på samma sätt, som de gjorde 1913, när de hade det enda anbudet från det ifrågavarande bankkonsortiet att reflektera på.

Det jag ytterligare ville tillägga, skulle vara det, att såsom våra låneförhållanden utvecklade sig 1913, ehuru någonting i denna sak numera icke kan ändras, ty svenska staten är ju bunden vid detta dyra lån och har att draga konsekvenserna av fullmäktiges handlingssätt, det dock måtte giva lärdomar för framtiden. Den lärdomen då i första hand, att riksgäldsfullmäktige icke för framtiden behöva behandla lånefrågor fullt så nervöst som man gjorde 1913, då man ansåg att den utländska politiska horisonten såg hotande ut. Det har sedan faktiskt visat sig, att de handlade alldeles för nervöst, när de slogo till och antogo låneanbudet. Vidare bör man hämta den lärdomen, att man skall väl någon gång kunna vända sig till den inhemska lånemarknaden. Det har nu i statsregleringen för år 1915 pro-

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.

(Forts.)

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

jekterats av den förutvarande regeringen ett lånebehov av 39 miljoner kronor. Vi veta visserligen icke nu vad det kommer att sluta med, men vad det än kommer att sluta med, så böra vi söka få ned lånebehovet från föregående år så mycket som möjligt. Hur stort det lånebehovet än blir anser jag för min del att det väl bör för framtiden ligga fullmäktige om hjärtat att få så mycket som möjligt av lånebehovet tillfredsställt på den inhemska marknaden, så att man skulle kunna slippa att åtminstone för något år vända sig till framför allt det bankkonsortium med vilket 1913 års lån avslutades. Jag ifrågasätter nämligen om det icke är på samma sätt i en stats länepolitik som i en enskilds, att om det visar sig för lånegivaren, att supplikanten är enträgen, att denne behöver hjälp och gång på gång kommer tillbaka, så ligger det i sakens natur, att lånegivaren skärper sina villkor, han känner sig mera fast i sadeln och han kan uppträda med större fordringar mot den lånesökande. Det kan naturligtvis bli det förhållandet för svenska staten, att vad som under år 1913 ansågs som rent onormalt att upptaga lån för, de villkoren kanske bli icke blott normerande utan komma att ytterligare skärpas. Det skulle väl då ligga i svenska statens intresse att för så lång tid som över huvud taget kan ske hålla sig borta från den franska lånemarknaden och söka andra utländska lånemarknader för det lånebehov, som ej kan tillfredsställas inom landet. Riksgäldsfullmäktige böra för framtiden infordra anbud från flera håll och söka placera så stor del av lån som möjligt inom landet. Jag kan icke finna annat än att det skulle vara en av de allra största uppgifter för alla de personer i Sverige, som ha kapital till förfogande, att stärka svenska statens ställning och kredit i utlandet genom att söka tillfredsställa dess lånebehov i så stor utsträckning och på så billiga villkor som möjligt.

Den verkliga styrkan och friheten för ett land måste ligga i att så långt sig göra låter vara oberoende av utländskt kapital och utländska kapitalister, och ett lands största självständighet måste väl även ligga däri att icke behöva stå i betungande beroende till utländska bankirer och penningehus. In summa: reflektionerna rörande det år 1913 upptagna statslånet leda till den hemställan till herrar riksgäldsfullmäktige att det för framtiden av dem måtte beaktas, att, då de skola förmedla den svenska statens lån, de då slå in på vägar, som kunna avlägsna den faran, jag här ovan omnämnt, så mycket som möjligt.

Herr talman! Ehuru jag ej har något yrkande att göra utöver vad utskottet hemställt, har jag dock känt mig föranlåten att framställa dessa erinringar.

Herr Berg i Munkfors instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Det har nog varit

en gängse kutym, att ärenden rörande upptagande av svenska statslån icke gjorts till föremål för debatt i riksdagen. Att debatt nu har väckts i fråga om det sist upptagna statslånet beror i första hand därpå, att det upptogs vid en tidpunkt, som gjorde att villkoren blevo osedvanligt hårda. Genom detta har uppmärksamheten riktats på lånet, en uppmärksamhet, som framstår ännu mer berättigad, när man närmare går in på att granska de förhållanden, under vilka lånet togs upp och det sätt, på vilka förhandlingarna fördes. Även inom bankoutskottet har uppmärksamheten blivit fäst vid en del förhållanden, som icke direkt beröra det pris lånet betingade, men i alla fall äro av den art, att de föranlett vissa påpekanden, som återfinnas i utskottets utlåtande. Jag skall för att närmare klargöra deras innebörd be att i största korthet få rekapitulera, hur det tillgick vid detta låns upptagande.

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)*

Vid sammanträde med riksgäldsfullmäktige den 29 maj förra året framfördes av herr ordföranden frågan om upptagande av ett nytt svenskt statslån. Något protokollfört resonemang om denna fråga hade icke före den dagen ägt rum. Det framhölls nu, att riksgäldskontorets betalningsansvar gjorde det nödvändigt att tänka på anskaffandet av valutor, och att, om man dröjde, villkoren kunde bli ännu hårdare än de tvivelsutan mycket hårda lånevillkor, som redan nu voro att förutse. På grund härav föreslogs från ordförandens sida att åtgärder skulle vidtagas för upptagande av ett nytt svenskt statslån. Frågan att taga upp lånet inom landet framfördes och diskuterades, men meningen att man borde vända sig till utlandet vann emellertid flertalets anslutning. Ordföranden meddelade då, att två representanter för härvarande banker, herrar Wallenberg och Frisk, antagligen skulle vara hågade att på uppdrag av riksgäldskontoret företaga en utländsk resa för att undersöka möjligheten att i utlandet upptaga ett lån. Under diskussionen angående de olika möjligheter, som kunde erbjuda sig, syntes den meningen ha varit övervägande, att utsikterna voro störst i England och därefter i Frankrike. De båda herrarna fingo företräde och åtog sig uppdraget.

Den 4 juni hade riksgäldsfullmäktige sitt nästa sammanträde, då frågan om statslånet åter upptogs. Det meddelades då, att enskilda banken, från de utsända förhandlarne hade mottagit ett föregående dag avsänt telegram, innehållande ett anbud från Crédit Lyonnais i Paris på ett svenskt statslån om 100 miljoner francs på villkor, som i stort sett sammanfalla med de villkor, som blevo gällande för det sedermera upptagna lånet. Något annat meddelande förelåg icke. Det anbud, som på detta sätt framfördes, innehöll bland annat, att av lånet skulle endast $\frac{1}{3}$, motsvarande ett par och tjugo miljoner kronor, upptagas fast, och för det återstående skulle långivarne förbehålla sig optionsrätt, d. v. s. rättighet att inom viss tid efter eget gottfinnande lämna resten av lånet eller avstå därifrån.

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

Under sådana förhållanden måste naturligtvis tanken på upptagande av ett inhemskt statslån framträda starkare än förut. Situationen var nu tydligen den, att enligt det anbud som förelåg kunde man icke med säkerhet påräkna att genom det utländska lånet erhålla mer än ett par och tjugu miljoner. Det övriga var ovisst. Å andra sidan framhölls från auktoritativt håll, att i Sverige skulle det icke erbjuda någon svårighet att upptaga ett inhemskt statslån på ungefär samma belopp ett par och tjugu miljoner, på villkor, som voro så väsentligt bättre än de utländska, att ett upptagande av det svenska lånet skulle innebära en besparing för statsverket av omkring en miljon kronor. Angående lämpligheten av att upptaga lånet i Sverige förefanns bland fullmäktige liksom även utanför deras krets olika meningar, men det är dock att märka, att förste deputeraden i riksbanken, vars mening inhämtats, för sin del tillstyrkte upptagande av ett sådant lån. Med den ställning och den auktoritet han innehar, förefaller det, som om hans mening borde vägt synnerligen tungt. Emellertid beslöto riksgäldsfullmäktige att icke vända sig till den svenska lånemarknaden utan att acceptera det utländska anbud, som inkommit på sätt jag redogjort för.

Vad som vid denna lånetransaktion är anmärkningsvärt, är för det första, att under de föreliggande förhållandena riksgäldsfullmäktige togo det utländska anbudet i stället för att vända sig till den svenska marknaden. Jag skall icke själv våga uttala någon mening, om det var lämpligt eller icke, men förhållandet förtjänar väl att påpekas såsom skett i bankutskottets utlåtande.

Det andra, som faller i ögonen, är det sätt, på vilket detta anbud kom till. De två delegeraderna voro utsända för att undersöka marknadens läge och möjligheterna att upptaga ett lån i utlandet. Särskilt skulle de vända sin uppmärksamhet till England. Efter några dagar inkommer från dem kort och gott ett anbud på ett lån från ett franskt konsortium, med vilket de voro lierade. I den situationen förefaller det, som om det varit ganska naturligt, att fullmäktige hade något vilat på hanen. De hade icke på något sätt reda på, i vad mån den utländska marknaden var undersökt, och något annat anbud än det som förelåg fanns icke heller att rätta sig efter. Det är på detta, som bankutskottet har grundat sin andra anmärkning, nämligen att icke tillfälle beretts för mer än ett konsortium att ingiva anbud. Ty det förhåller sig så, att de herrar, som skulle undersöka låneförhållandena utomlands, själva blevo anbudsgivare och under villkor som gjorde, att några andra anbud icke bereddes tillfälle att komma in.

Den tredje anmärkningen, som utskottet ansett sig böra göra, rör vissa av de villkor, som voro fästa vid lånet. Som jag nämnde, övertogs endast $\frac{1}{3}$ av lånet fast, medan $\frac{2}{3}$ lämnades åt långivarna i option, vilket naturligtvis innebar, att om marknaden bleve gynnsam för att fullfölja avtalet, så gjorde de det, men om däremot marknaden icke blev gynnsam för ett fullföl-

jande av avtalet, så avstode de därifrån, och svenska staten finge då icke uppbära mer än ungefär 22½ miljon kronor som resultat av hela sin lånetransaktion. Naturligtvis är det lätt att efteråt kritisera och vara klok. Men man måste ovillkorligen få det intrycket, att riksgäldsfullmäktiges beslut denna gång fattades i vad jag skulle vilja kalla en panikstämmning. Behovet att taga upp ett nytt statslån var icke i och för sig överhängande. Det har även bevisats av erfarenheten, ty ännu i denna stund har icke något av de upplånade medlen behövt tagas i anspråk för riksgäldskontorets utgifter. Det var under intrycket av att man stod inför en europeisk kris, vilken kunde medföra allvarliga svårigheter att under en längre tid framåt kunna upptaga något som helst lån, som riksgäldskontoret föranledes att fatta sitt beslut. Man måste komma ihåg detta vid bedömandet av den åtgärd, som är vidtagen; det förklarar mycket.

Slutligen skulle jag vilja göra ytterligare en erinran, och det är rörande den hemlighetsfullhet, som vilar över riksgäldskontorets förhandlingar och åtgärder, då det gäller att upptaga lån för statsverkets räkning. I lånevillkoren denna gång ingick bland annat, att kursen för lånet, 93½ %, icke fick tillkännagivas förrän den 15 februari 1914, under det att lånet i själva verket kontrakterades i juni månad 1913. Följden av detta har varit, att bankoutskottet fått något uppskjuta avlämnandet av sitt dechargeyttrande, för att efter den 15 februari kunna yttra sig över lånets kurs. Något sådant hemlighållande av kursen förekommer, så vitt jag vet, icke i något annat land vid statslåns upptagande. Och över huvud taget kan man säga, att riksgäldsfullmäktiges lånetransaktioner i allmänhet insvepas i en hemlighetsfullhet, som förefaller onödig och som möjligen kan vara till olägenhet för landets finansvärld, som bör ha full kännedom om för penningställningen så viktiga transaktioner som statens upptagande av lån inom eller utom landet.

Jag har härmed endast velat något klargöra de anmärkningar, som finnas uttryckta i utskottets utlåtande, och jag har intet annat yrkande att göra än bifall till detsamma.

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Såsom synes har jag för min del reserverat mig vid denna punkt i utskottets utlåtande, och jag får först som sist säga, att jag kan icke finna annat, än att denna lånetransaktion är en ytterst sorglig historia. Det skulle icke förvåna mig, om någon tidning med anledning av den behandling denna sak undergått ville såsom rubrik över densamma sätta ordet *skandal*. Jag vill icke här se saken ur de synpunkter, som ett par av de föregående talarerna gjort, utan jag skall endast vända mig mot själva sättet, på vilket detta lån upptagits.

Det synes mig, som om det verkligen vore på tiden, att man i vårt land komme till att få en något annan kutym, när det gäller att upptaga statslån, än den som hittills praktiserats. Hur

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.

(Forts.)

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

har det nu varit här? Jag vill förutskicka, att jag icke privat talat med någon i minoriteten inom fullmäktige, utan de uppgifter, som jag förskaffat mig, har jag erhållit uteslutande på officiell väg inom utskottet och genom läsning av protokollen. Det har gått till på det sättet, att en dag sammankallades helt hastigt fullmäktige, och då inkallades av ordföranden även ett par representanter för häravarande bankfirmor. Fullmäktige beslöto att skicka ut dessa till utlandet. En av fullmäktige — förste deputeraden — hade dock i denna brådska haft tid att höra sig litet för på penningmarknaden, och han meddelade då inom fullmäktige, att det fanns möjlighet att inom landet upptaga ett lån på något över tjugo miljoner kronor till en kurs av 98 %. Men fullmäktige reflekterade icke på detta. De ville icke ens gå med på, att detta konsortium skulle få inlämna anbud. Nå, dessa båda herrar — om hans excellens utrikesministern varit närvarande här, skulle han nog kunnat upplysa om vem den ene av dem var — reste utrikes. I Tyskland sammanträdde de med en representant för en av de bankfirmor, som äro med i det konsortium, med vilket lånet är avslutat, och denne meddelade då, att i London icke fanns någon möjlighet att få något lån. Och detta meddelande lämnar herr Wallenberg till fullmäktige. Det är den enda basis de ha att stödja sin uppfattning på, att i utlandet icke något lån kan erhållas annat än genom just den grupp, från vilken anbud förelåg och vari herrar Wallenberg och Frisk äro medintressenter. Det synes mig icke riktigt, att de, som äro med i konsortiet, skola undersöka ställningen i hela världen och på det sättet måhända utestänga andra anbudsgivare. När dessa representanter kommo hem, var läget sådant, att vi till 93½ % kurs icke fingo mera pengar, än som kunde fås på den väg, förste deputeraden föreslagit. De andra 66 miljonerna skulle fås först då optionsrätten utgick, och då kunde naturligtvis icke fullmäktige veta, hurudant penningläget skulle vara. Men vad de åtminstone kunde veta, det var, att om penningläget förbättrades så vore det troligt, att staten fick stå även för de 66 miljonerna och alltså betala en avsevärt hög ränta för dem och om penningläget försämrades ännu mera, så skulle givetvis konsortiet icke begagna sig av optionsrätten, och fullmäktige icke vara mera hulpna än om de tagit del av första deputeranden föreslagna lånet till 98 % kurs. Jag kan meddela, att kursen för det antagna lånet för närvarande står i pari, och de 66 återstående miljonerna få vi nog betala efter samma kurs som för det redan upplånade, ja, man kan t. o. m. säga efter 92 ½ % kurs, ty vi få betala 1 % ytterligare i stämpelskatt till franska staten.

Nu medgiver jag visserligen, att om försäljningskursen skulle komma att överstiga 98 ½ %, får riksgäldskontoret redovisa hälften av överskottet utöver 98 ½ %. Som herrarna förstå, är det en högst väsentlig skillnad mellan den dyrhet, som detta lån har, och den, som ett lån nu skulle kunna hava under andra förhållanden.

Det är ett par andra ord, som jag icke kan underlåta att säga. Formellt kan det vara riktigt men reellt anser jag det icke riktigt, att den, som är med i det konsortium, som lånat ut penningarna, skall kunna sitta i det utskott, som har att föreslå decharge åt fullmäktige, vilka avslutat förhandlingarna med samme man. Det bör ligga valmännen om hjärtat här i riksdagen att se till, att i spetsen för riksgäldskontoret sitta personer, som själva kunna träda i förbindelse med konsortier på det ena och andra hållet, och som icke uteslutande skola behöva vända sig till en och samma person. Det bör ligga vikt uppå, att vi få en konkurrens till stånd även på detta område, så att vi icke behöva betala mer, än som är skäligt och nödigt, då vi upptaga lån.

Nu lönar det sig naturligtvis icke att framställa något yrkande på att icke decharge skall beviljas, och det skulle kanske vara för hårt att göra ett sådant yrkande. Huvudvikten synes mig emellertid böra ligga på att för framtiden ändrade förhållanden i detta hänseende må komma till stånd. Jag tror mig böra påpeka, att åtskilliga av dem, som varit med och biträtt majoritetens beslut inom utskottet, gärna vilja, att för framtiden förhållandena bliva litet bättre.

Herr talman, jag har icke kunnat underlåta att här inför kammaren säga dessa ord.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Det kan ju vara naturligt, att man även från riksgäldskontorets sida söker något belysa den fråga, som kammaren för närvarande är sysselsatt med att debattera.

Till en början skall jag be att få nämna, att jag icke var med om det definitiva beslutet, då detta lån upptogs, men att jag sedermera ställt mig solidarisk med den del av riksgäldsfullmäktige, som ansågo, att detta beslut borde komma till stånd. Ingenting på jorden är fullkomligt, och jag vågar säga, att med avseende på riksgäldskontoret under dess nuvarande organisation nödgas man också erkänna, att denna sats har sin tillämplighet. Men å andra sidan måste man nog erkänna — och jag ber att särskilt få tacka bankoutskottets herr vice ordförande, för att han själv erkänt detta — att det är lättare, att bedöma en sak efteråt än att på förhand kunna överskåda alla detaljer.

Jag skall tillåta mig att något ytterligare komplettera den eljest redan tämligen fullständiga redogörelsen för hur denna sak tillgätt genom att lämna några uppgifter angående den situation, inför vilken riksgäldsfullmäktige voro ställda vid beslutet om upptagande av detta lån.

Då inom riksgäldskontoret i början på juni uppgjordes en beräkning angående de medel, som erfordrades för fullgörandet av det uppdrag, som riksgäldskontoret har, nämligen att skaffa penningar till de ändamål, för vilka riksdagen beslutat, att lånemedel skola användas, vilken beräkning gjordes per 1 oktober 1913, befanns, att

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)*

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

då skulle föreligga en brist på omkring 8,900,000 kronor. Härtill kommo ytterligare de lånemedel, som voro anvisade på riksgäldskontoret för år 1913, nämligen 50,800,000 kronor, och för år 1914 42,700,000 kronor, eller tillsammans ett belopp av omkring 102 miljoner kronor, som riksgäldsfullmäktige hade att anskaffa.

Jag skall giva den första ärade talaren rätt i, att det är önskvärt, att man i möjligaste mån kan inskränka på statens lånebehov. Det är önskvärt, att man icke skall behöva till en hel del av de företag, som nu med lånemedel utföras, använda sådana medel. Men om denna uttalade önskan även var avsedd att innebära en anmärkning, kan naturligtvis denna anmärkning icke drabba riksgäldsfullmäktige, utan måste drabba riksdagen, som fattat beslut om vilka företag, som med lånemedel skola utföras. Riksgäldsfullmäktige hava icke i detta avseende annat att göra än att efter bästa förmåga ställa sig riksdagens beslut till efter rättelse och anskaffa de medel, som ovillkorligen erfordras.

Den situation, som förelåg de första dagarna av juni månad, då, såsom bankoutskottets vice ordförande framhållit, beslutet fattades, var ingalunda den allra gynnsammaste. Visserligen var just då en möjlighet öppen att kunna upplägga ett lån till det belopp, som sedermera upptogs. Jag kan säga, att man redan i mars hade undersökt förhållandena men då funnit, att det icke fanns någon möjlighet att upplägga ett sådant lån annat än allenast för sommarferierna och även då under villkor av $4\frac{1}{2}$ procents ränta. Nu fanns denna möjlighet öppen, och riksgäldsfullmäktige ställdes inför att fatta ett beslut om huruvida man skulle begagna sig av denna möjlighet, eller om man skulle tro på att fred fortfarande skulle komma att härska, och att alltså vid en senare tidpunkt gynnsammare förhållanden skulle kunna uppkomma. Jag ber att få erinra om att utsikterna till en fortblivande fred vid denna tidpunkt ingalunda voro stora. För hållanden ha också sedermera visat, att under hela återstoden av år 1913, om jag undantager senare delen av december månad, någon möjlighet att utom landet upptaga ett lån på förmånligare villkor icke förefunnits, och jag ber ytterligare att få påpeka något, som torde vara de intresserade personerna i denna kammare bekant, nämligen att under innevarande månad två betydande makter upptagit lån. En makt, som väl bör få anses vida större än Sverige, har upptagit ett lån på 500 miljoner kronor efter en ränta av $4\frac{1}{2}$ procent, emitterat till 91 procent. Man har således fått ungefär 86 procent. Det land, som i all synnerhet varit hänvisat till den franska låne marknaden, en känd stormakt, har även under innevarande månad upptagit ett lån på 665 miljoner francs, som emitterats till $93\frac{3}{4}$ procent och löper med $4\frac{1}{2}$ procents ränta. Låntagaren har sålunda fått ungefär 89 procent. Detta är under innevarande månad.

Det fanns, har man här sagt, en annan utväg, nämligen att upptaga lån inom Sverige. Till en början fanns denna utväg icke öppen i den utsträckning som möjligheten att få ett utländskt lån. Man kunde icke tänka sig att inom landet upptaga ett lån på så stort belopp, som här var ifrågasatt, och det har också framhållits, att det då endast

var tal om att täcka en liten del av det föreliggande behovet, endast omkring 20 å 25 miljoner kronor.

Jag förstod icke riktigt, vad den första ärade talaren menade, då han ansåg, att genom det sätt, varpå det utländska lånet upptagits, räntorna för de inhemska institutioner, konungariket Sveriges hypotekskassa och de övriga, som sedermera upptagit lån inom landet, skulle hava blivit höjda. För min del måste jag säga, att av allt att döma borde väl tillförandet av ett betydande belopp penningar från den utländska marknaden vara ägnat att sänka räntan inom landet och icke höja densamma. De föregående ärade talarna ha också erkänt, att det icke var under normala förhållanden, som riksgäldsfullmäktige nödgades upptaga detta lån, utan under ovanligt oförmånliga förhållanden på penningmarknaden.

Stadshypotekskassan upptog sedermera ett lån på 25 miljoner kronor efter 99 $\frac{1}{2}$ procents kurs. Kommunernas kända lånebehov i början av juni, även om man undantager Stockholms stad, var i alla fall högst betydande och är det ännu i denna stund. Det gäller mycket stora siffror. I samma mån som nu svenska staten skulle ha givit sig in på att upptaga lån på den inhemska lånemarknaden, skulle utsikterna för dessa lånebehövande institutioner naturligtvis ha i hög grad minskats, om icke helt omöjliggjorts. Därmed vill jag ingalunda hava sagt, att icke riksgäldsfullmäktige, därest riksdagen vill åtaga sig ansvaret att uppdraga åt fullmäktige att för framtiden i främsta rummet upptaga lån inom landet, skulle ställa sig ett sådant uppdrag till efterrättelse, men jag vill hava sagt, att, därest riksdagen vill göra ett sådant uttalande, påtager sig riksdagen också ansvaret för, huru detta kommer att återverka på den inhemska penningmarknaden.

Vidare skulle jag vilja i all vördsamhet till dem, som nu, när man ser tillbaka på den situation, som varit, äro så färdiga med sitt klander mot riksgäldsfullmäktige, be att få ställa det sprösmålet: om kriget åter hade flammats upp, kanske spritt sig utöver det område, där det tidigare hade härjat, om den möjlighet, som här stod öppen för riksgäldsfullmäktige, att upptaga det erforderliga lånet sedermera blivit utesluten, om riksgäldsfullmäktige med blicken öppen för den då beräknade bristen på 102 miljoner kronor, som de voro skyldiga att söka täcka, icke hade begagnat tillfället att upptaga detta lån, och om man stått inför den situationen i dag, att man ännu icke sett någon möjlighet att på en lång tid framåt ens under de villkor, som här varit tillämpade, upptaga ett statslån, skulle icke herrarna då hava ansett — och jag tror med lika mycket fog som för de anmärkningar, som i dag blivit gjorda — att riksgäldsfullmäktige *icke* hade på ett tillfredsställande sätt fyllt sitt uppdrag? Det är, som jag tillät mig säga, lättare att bedöma situationen efteråt än att bedöma den på förhand.

Här har också riktats anmärkningar mot det förhållandet, att endast *ett* anbud infordrats. Situationen var verkligen något brådskande, och jag tror, att de personer, som äro initierade i förhållandena, skola giva mig rätt i, att den möjlighet, som då förefanns att

Ang. upptagande av ett nytt fonderat statslån.
(Forts.)

Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.
(Forts.)

upptaga lånet, efter en mycket kort tid icke längre skulle hava förefunnits, vilket bevisas av att de villkor, efter vilka andra stater sedermera fått upptaga lån, ingalunda varit gynnsammare än de, under vilka Sverige då fick sitt lån, om jag undantager den allra sista delen av året.

Dessutom är det första gången, som denna anmärkning om, att endast *en* anbudsgivare förefunnits, riktats mot riksgäldsfullmäktige. Jag har visserligen icke i egenskap av riksgäldsfullmäktig haft tillfälle deltaga i beslut om upptagande av något annat svenskt statslån än det nu ifrågavarande, men jag har förvissat mig om, att det icke är ovanligt, att endast *ett* anbud förelegat, liksom också att tidigare ett sådant förhållande icke föranlett någon anmärkning mot det sätt, varpå lånen uppgjorts. Förhållandena hava varit mycket växlande; ibland har det varit *två*, ibland *ett* anbud. Jag vill således betona, att vid upptagandet av 1901 års statslån gjordes *två* anbud vid 1906 års endast *ett*. 1907 var det likaledes endast *ett* anbud och 1908 *ett* anbud, medan år 1911 återigen *två* anbud avgåvos. Sålunda behagade kammaren finna, att i flertalet fall har tidigare, liksom även nu, endast *ett* anbud förelegat, och detta förhållande har icke föranlett någon anmärkning, vare sig från statsrevisorernas eller från bankoutskottets sida.

Vidare ber jag, med anledning av att en ärad talare uttalat sig om, att även statsrevisorerna fäst uppmärksamheten på denna fråga, endast att få erinra om, att statsrevisorerna efter noggrann undersökning av frågan icke funnit anledning att göra anmärkning mot det sätt, varpå riksgäldsfullmäktige behandlat denna fråga.

Slutligen tillåter jag mig också, ehuru jag vet, att det icke är så synnerligen populärt att omnämna detta förhållande, att erinra om, att denna fråga i dag av medkammaren behandlats, utan att ett ord till anmärkning där riktats mot riksgäldsfullmäktige.

Herr talman, jag skall be att få sluta med att uttala den förhoppningen, att de önskingar, som de ärade talare, vilka tidigare deltagit i denna debatt, uttalat, må kunna följas av riksgäldsfullmäktige, liksom jag är förvissad om, att riksgäldsfullmäktige fortfarande liksom hittills skola söka att efter bästa förmåga fylla sitt värv. Jag kan emellertid icke underlåta att här uttala ett beklagande över, att då man sålunda i flera punkter riktat ett klander mot riksgäldsfullmäktige, man icke i det betänkande, som bankoutskottet i frågan avlätit, finner mera ingående direktiv för, hur man anser, att riksgäldsfullmäktige böra handla.

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Blott ett par ord. Den föregående ärade talaren har pekat på den omständigheten, att om kriget flammat upp igen, så kunde Sverige stått inför en prekär situation. Jag ber att få erinra om, att fullmäktige icke fingo mer pengar omedelbart genom det lån, de togo upp, än de kunnat få genom det, jag vill icke säga anbud, utan meddelande, som lämnats till fullmäktige av dess förste de-

puterade. Sedan ha emellertid fullmäktige för sin del icke undersökt, huruvida detta erbjudande avsåg svenska pengar eller om icke i de 20 eller 24 miljoner kronor, som de kunde få på den vägen, en mycket stor del var engelskt kapital. Jag har hört sägas — jag kan icke garantera det, men jag har det frånganska tillförlitligt håll —, att en stor del av dessa pengar verkligen utgjordes av utländskt kapital, och i så fall bortfaller den anmärkning, som gjorts i detta avseende. Det kan vidare tilläggas, att det icke är bekant, hur mycket av de pengar, som fullmäktige hittills fått från det konsortium, med vilket det avtalat om detta lån, i verkligheten utgöres av svenskt kapital. Man vet icke, om det var uteslutande utländskt kapital dessa 34 miljoner francs, eller om däri icke ingick också svenskt kapital.

*Ang. upp-
tagande av ett
nytt fonderat
statslån.*

(Forts.)

Vidare vill jag tillägga, att förste deputeraden hade räknat ut, att man kunde vänta med det lån, som fullmäktige åtagit sig att skaffa, till hösten innevarande år, och då inser jag icke, att situationen förbättrats för svenska staten genom det lån, som fullmäktige upptagit. Skillnaden är den, att vi hade fått lika mycket pengar omedelbart till 98 procents kurs som nu till 93 $\frac{1}{2}$ procents, och utsikterna i det ena fallet som i det andra voro ungefär jämgoda för att få ytterligare lån.

Den föregående talaren omnämnde ett par andra länder, som nu upptagit stora lån, men det är icke fullt analogt fall, ty Sveriges länekredit torde icke vara precis likartad med dessa länders, liksom det torde vara litet svårare att erhålla ett belopp, som är fem gånger så stort som det, vi för vår del behöva.

Jag hoppas emellertid, att denna diskussion skall medverka till, att riksdagen med anledning av de framkomna anmärkningarna för framtiden ser till, att icke svenska staten ligger i händerna uteslutande på representanter för ett av de konsortier, som operera på världsmarknaden.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2, angående försummad inbetalning å vissa järnvägslån.

*Ang. försum-
mad inbetal-
ning å vissa
järnvägslån.*

Uti sin till riksdagen avlättna berättelse angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning hade riksdagens revisorer omförmålt, att fullmäktige i riksgäldskontoret för revisorerna framhållit, hurusom åtskilliga med statslån understödda järnvägsbolag använt uppkomna trafiköverskott, som kunnat inbetalas till riksgäldskontoret, icke för annuitet å statslånet, utan till gäldande av ränta och kapitalavbetalning å andra järnvägsbolagets skulder, ehuru staten för sitt lån ägt förmånsrätt framför övriga innehavare av inteckningar i järnvägen; och hade revisorerna såsom sin mening uttalat, att det måste vara en synnerligen viktig angelä-

Ang. försum-
mad inbetal-
ning å vissa
järnvägs lån.
(Forts.)

genhet, att principen om statens förmånsrätt för sin fordran av de enskilda järnvägsbolagen ovägerligen upprätthålles.

Utskottet hemställde, att vad revisorerna i förevarande ärende anfört icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Holmquist* och *Söderberg* i Stockholm, vilka ansett att utskottets hemställan, vari de instämde, bort grundas på annan av dem angiven motivering.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Söderberg* i Stockholm yttrade: Herr talman! Det kan vid första påseendet icke synas vara någon egentlig skillnad mellan utskottets utlåtande och den reservation, som vidfogats av herr *Holmquist* och undertecknad. Skillnaden ligger emellertid däruti, att reservationen ansluter sig betydligt närmare till den mening, som statsrevisorerna uttalat beträffande statens förmånsrätt i fråga om de oguldna kapitalavbetalningar och räntor, som ifrågavarande enskilda järnvägsbolag häfta för. Beloppet därav är icke alls obetydligt. Räntorna gå till 4,607,000 kronor i runt tal och kapitalet till 1,176,000 kronor. Tillsammans är det alltså 5,783,000 kronor, som dessa enskilda järnvägsföretag icke kunnat betala in. Riksgäldsfullmäktige hava fäst statsrevisorernas uppmärksamhet på saken, och i sin kommentar till riksgäldsfullmäktiges skrivelse uttala revisorerna, »att det måste vara en synnerlig viktig angelägenhet, att principen om statens förmånsrätt för sin fordran av de enskilda järnvägsbolagen ovägerligen upprätthålles». Till denna mening kan jag visserligen icke finna, att riksgäldsfullmäktige så markant anslutit sig i sin skrivelse till riksdagen. Men det måste de ju själfvallet göra, och vi kunna slå fast, att det är en självklar och given mening hos såväl statsrevisorerna som riksgäldsfullmäktige, att denna princip ovägerligen bör upprätthållas.

Nu kan jag icke finna annat, än att utskottets förslag till uttalande tar för mjukt på den saken. Man vill nog rätt mycket skyla över bolagens försummelser med avseende på deras inbetalningar, men jag tror icke, att det verkar gott, att man stadfäster dem i den uppfattningen, som ändå här och där kommer till synes i deras svarsskrivelser, att likviderandet av de lån, som de upptaga från enskilda, måste gå före fullgörandet av de förbindelser, som de hava till staten. På grund av dels statens förmånsrätt i fråga om in-teckningsförhållanden och dels den omständigheten, att staten vid startandet av dessa enskilda järnvägsföretag givit dem en betydlig handräckning, synes mig reservationen närmare ansluta sig till den mening, som statsrevisorerna och riksgäldsfullmäktige hava, och då anser jag, att det icke skulle vara klokt av riksdagen, åtminstone icke av denna kammare att uttala någonting, som icke skulle stå i full överensstämmelse med en sådan, särskilt från statsrevisorernas sida, direkt uttalad mening om, att statens rätt skall ovägerligen upp-

rätthållas. På denna grund har jag anslutit mig till reservationen, därför att den tar mera direkt på denna sak.

Ang. försummad inbetalning å vissa järnvägslån.

(Forts.)

Sedan är det bland annat ett uttryck i utskottets utlåtande, som jag skulle vilja vända mig mot, nämligen det, som står långt ner på sid. 8, att dessa enskilda järnvägar hava bidragit till »fastighetsvärdets» höjande i de samhällen, där de gå fram. Det vet var och en, att järnvägarna äro de viktigaste hävstånger, vi hava för att, som utskottet även säger, »höja jordbruket» samt »lätta förutsättningarna för industriens och andra näringars gynnsamma utveckling och framgång». Men om riksdagen skall i denna motivering behöva uttala, att det ligger en så ofantligt stor fördel i att fastighetsvärdet höjes genom de enskilda järnvägarnas tillkomst, det anser jag vara stora tvivel underkastat. Järnvägarna hava visserligen, beträffande det allmännas bästa, bland annat verkat i så mätto, att genom de höjda fastighetsvärdena kommunerna och staten med de nuvarande skatteförhållandena kunna få något mera med i form av ökad skatt till följd av den ökning, som skatteobjekten undergått med avseende på deras åsatta värde. Men det är i själva verket ingen egentlig värdeökning. Det är ungefär detsamma, som om vi tänkte, att vi kunde skruva upp hela nationalförmögenheten genom att upphörligen åsätta fastigheterna ökade värden och ståta med större siffror.

Jag vill icke här gå in på några djupare betraktelser i detta ämne, men jag tycker, att det är oriktigt, att riksdagen skall göra ett sådant uttalande i ett utlåtande. Med denna korta erinran ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som fogats vid utskottets utlåtande av herr Holmquist och undertecknad.

Vidare anförde:

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Meningsskiljakigheterna mellan reservanternas och utskottet röra sig endast om formuleringen av motiveringen till utskottets hemställan, vilken senare är för bägge gemensam. Vad mig själv beträffar, finner jag, att de båda formuleringarna stå varandra så nära, att jag utan svårighet kunnat ansluta mig till vilkendera som helst. Jag anslöt mig helt enkelt till den, som samlade majoritet inom utskottet.

Vad som framgår av det hela, och som kan vara värt att taga fasta på, det är, att vill man undvika de olägenheter och de förluster för statsverket, som uppstå genom att statslåneunderstödda enskilda järnvägar icke kunna uppfylla sina skyldigheter mot statsverket, så är det enda säkra botemedlet, att staten, då den lämnar ut sina lån, sörjer för att undersökningarna om järnvägarnas blivande kostnader och rentabilitet bliva så grundliga och säkra som möjligt. Endast på det sättet kan man verkligen vinna ett tillfredsställande resultat.

Ang. försum-
mad inbetal-
ning å vissa
järnvägslån.
(Forts.)

Vad beträffar nu föreliggande meningsskiljaktighet mellan reservanterna och utskottet, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad, då ett bifall till reservationen skulle leda till att hela motiveringen bortföller, eftersom första kammaren fattat beslut i överensstämmelse med utskottets yrkande. I så fall skulle endast klämman stå kvar och de erinringar, som utskottet och, såsom jag föreställer mig, även kammaren önskat göra, skulle alldeles bortfalla. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Häruti instämde herrar *Henricson* i Karlslund, *Vahlquist*, *Juhlin*, *Olsson* i Blädinge och *Carlson* i Herrljunga.

Herr *Sterne*: Herr talman, mina herrar! Det är i sammanhang med den diskussion, som här förts, någonting, som jag skulle vilja hava sagt i anledning av de förklaringar, som några enskilda järnvägsbolag avgivit och anfört såsom grund till de förhållanden, som här blivit påtalade ifrån skilda håll. Det åberopas av ett flertal järnvägsbolag, »att de kostnadsberäkningar för järnvägarnas anläggning, som legat till grund för bestämmandet av statslånets belopp, visat sig vara alltför låga, och att i följd härav betydande summor måst anskaffas för järnvägarnas fullbordande och utrustning med rullande materiel samt vidare för s. k. kompletteringsarbeten, bland vilka särskilt nämnas anläggning av sidospår, väganläggningar till stationerna o. d.»

Nu är det just vid dessa anläggningar av enskilda järnvägar ett allmänt bekant missförhållande, som gör sig gällande, — ett missförhållande, som kanhända är av en mera moralisk än praktisk betydelse, men som dock enligt mitt förmenande i hög grad bidrager till den situation, som uppkommit, och som allt som oftast påvisats i riksdagen — nämligen de stora svårigheter, som dessa enskilda järnvägsbolag hava att kunna uppdriva tillräckliga belopp, som erfordras för att erhålla det erforderliga statslånet, med andra ord, man måste tillgripa någonting, som helt kort betecknas: »skenteckning» för att fylla det nödvändiga i dessa anläggningskostnader.

Det är då icke heller så synnerligen underligt, om den förklaring, som bolagen avgivit, blott hava en skenbar sannolikhet för sig. Ty om man kunnat uppfylla de bestämmelser, som uti instruktionen äro föreskrivna för erhållande av statslån, skulle säkerligen icke svårigheterna bliva fullt så stora. Nu vill jag härmed icke hava sagt, att icke detta tillvägagångssätt har många förmildrande drag över sig, ja att det till och med kanske varit nödvändigt för att över huvud taget åstadkomma en järnvägsanläggning på en viss ort. Men då framställer sig den frågan, huruvida det icke varit klokare, att uti instruktionen fastslagits, att ett något förhöjt belopp i form av statslån kunnat erhållas, d. v. s. villkoren för dessa låns erhållande något mildrats. För mig framstår hela denna metod med startande av enskilda järnvägsföretag, där man kalkylerar med skenteckningar,

såsom en osund och förkastlig affärsprincip, som på ett eller annat sätt borde bortarbetas.

Jag har med dessa ord endast velat på nytt här i riksdagen framföra den tanken, att när det härnäst gäller att bedöma dessa frågor, det väl ändå vore skäl uti, att dessa bestämmelser för stadslåns erhållande bleve sådana, att de verkligen praktiskt taget kunde efterföljas, och att icke de missförhållanden, som vi nu se upprullas för oss, bliva i riksdagens förhandlingar permanenta och olösliga.

Herr talman, jag har icke något yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan med den av utskottet föreslagna motiveringen samt vidare på bifall till berörda hemställan men med gillande av den motivering, som framlagts av herrar Holmquist och Söderberg i Stockholm i deras vid punkten avgivna reservation, fattade kammaren beslut i enlighet med förstnämnda proposition.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Bankoutskottets nu föredragna utlåtande, nr 5, angående verkställd granskning av fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande av dem gemensamt lämnat uppdrag i fråga om riksdags- och riksbankshusen å Helgeandsholmen, blev av kammaren godkänt.

§ 11.

Vidare föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Normlösa nr 1 Bredgård i Östergötlands län;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerlösa nr 6 Kornettsgård och förra häradsskrivarbostället Västerlösa nr 7 Södergård i Östergötlands län;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra länsmansbostället Unnerstad nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upp-

*Ang. försu-
mad inbetal-
ning å vissa
järnvägalån.
(Forts.)*

låtande av visa till kronoparken Bona i Östergötlands län hörande lägenheter;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Norr Ladugård nr 1 i Östergötlands län;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående försäljning av ett område från förra militieboställena Alvastra nr 1, 2, 3 och 4 m. m. i Östergötlands län;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Fettjestad nr 2 Ågård i Östergötlands län;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra skogvaktarbostället Åstad nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Skedagården nr 1 i Östergötlands län;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra profossbostället Horsaberg nr 1 i Jönköpings län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Hamneda nr 5 Kronogård i Kronobergs län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från Roma klostrets kungsgård i Gottlands län;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Bjärröd nr 1 i Kristianstads län;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Näs nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från de till kronopark avsatta förra militieboställena Musland och Bullarby Östergården i Göteborgs och Bohus län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Östra Näreby nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av det till förra kronofogdebostället Bullsäng nr 6 Storegård i Älvsborgs län hörande Mellanskiftet;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra militiebostället Horn nr 7 och 8 Bredegård i Skaraborgs län;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från det till kronopark avsatta förra militiebostället Finnäs nr 1 i Jämtlands län;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från Vänngarns kungsgård i Stockholms län;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av medel, som influtit i ersättning för av kronan verkställd förbättring å ett Vapnö fideikommisssegendom i Hallands län tillhörande flygsandsfältområde;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bölnorp nr 1 med Bölnorp nr 2 i Östergötlands län;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Stora och Lilla Alvikén nr 1 och 2 m. m. i Östergötlands län;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kloster nr 1 i Kalmar län;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Lilla Bjurum nr 1 och 2 jämte Uppsala nr 2 i Skaraborgs län;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för delägarna i Lösings häradsallmänning att sälja viss del därav.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 12.

Efter föredragning härpå av jordbruksutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckt motion om tillägg till 117 § skiftesstadgan, yttrade motionären

*Om tillägg till
117 § skiftes-
stadgan.*

Herr Torgén: Herr talman! Utskottet har vid sitt yrkande om avslag på denna min motion pekat på den nu föreliggande utredningen av skiftesstadgan. Jag nämnde också något i min motivering om, att jag förutsåg, att så skulle ske. Jag kan emellertid inte gilla utskottets uppfattning, då det hänvisar just till detta förhållande. Det ser nästan ut, som om det skulle arta sig så här i riksdagen, att det är alldeles omöjligt att kunna få genomförd den allra minsta partiella förändring i ett lagstadgande, ifall det föreligger en skrivelse om utredning av tillhörande frågor och i all synnerhet, om en därmed sammanhängande fråga förut ligger under utredning. Det tycks, som om man i fråga om utredningar eller förslag till utredningar, i många fall åtminstone, verkligen kunde besluta sig med så pass stor enighet, att man åtminstone härvidlag kan ha anledning att tala om, att frågorna lyftas över partierna, men man blir något tveksam inför denna stora enighet, då man ser,

Om tillägg till 117 § skiftesstadgan. (Forts.) att även de allra minsta partiella eller lokala förändringar härigenom stranda. Man har på detta sätt så att säga fått en gropp att kasta alla dylika förslag i under en lång följd av år. Emot detta har jag inte kunnat annat än avge en liten protest. Och jag vill tillägga, att intet parti här i riksdagen kan skryta med att härvidlag stå något framom de andra, utan i detta avseende tyckas de alla vara något så när likställda.

Vad beträffar föreliggande spörsmål kan utskottet visserligen ha rätt i, att den förändring jag föreslagit icke är av så stor betydelse, att den icke skulle kunnat få vänta, men jag gillar icke utskottets uppfattning, att den skulle få vänta just därför, att en utredning av skiftesstadgan pågår och att man sålunda kan tänka sig, att saken om några år skall komma upp, utan skall man anföra någon sådan motivering, skall det vara under förutsättning, att man verkligen har grundad förhoppning att få just denna fråga med vid den utredning, riksdagen begärt och att vi sålunda en dag skola kunna bli i tillfälle att fatta beslut i den. Nu är det emellertid så, att varken i den motion, som förelåg, eller i riksdagens beslut förefanns något uttalande om det fall jag motionerat om. Just därför har jag väckt motionen för att få till stånd ett riksdagens beslut härom, men då utskottet synes ha upptagit denna sak ganska välvilligt och till och med uttalat sin förvissning om, att skiftesstadgекommittén skall komma med förslag härutinnan, har jag, herr talman intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Ang. räntabilitetsberäkningar för jordbruk.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk; och gav herr talmannen därvid på begäran ordet till motionären

Herr Molin i Dombäcksmark, som yttrade: Herr talman! Det tjänar visserligen icke någonting till att här upptaga tiden med ett begravningsstal över denna motion, men jag kan icke underlåta påpeka, att jordbruksutskottet uti denna fråga står på motionärens sida och önskar att den tanke, som återfinnes uti motionen, skall kunna bliva en verklighet. Det slut, vartill emellertid utskottet kommit, står, kan jag säga, i rak motsats till motiveringen.

Utskottet fastnar på att ett ärende av ungefär precis samma art nu ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Jag har väckt min motion med vetskap just om detta förhållande och har tänkt mig, att framställningen ifråga skulle leda till ett bättre resultat hos Kungl. Maj:t, därest riksdagen genom bifall till

min motion ville understödja densamma. Man kan knappast tänka sig, att Kungl. Maj:t skall gräva fram utskottsutlåtanden över avslagna motioner för att därur leta reda på den välviliga motivering, som beståtts motionen.

Ang. räntabilitetsberäkningar för jordbruk.

(Forts.)

Riktigast hade naturligtvis varit, i fall jordbruksutskottet velat denna frågas framgång, att utskottet tillstyrkt motionen, så att riksdagens vilja kommit till synes hos Kungl. Maj:t, som därigenom fått förvissning om att den fråga, som nu ligger under Kungl. Maj:ts prövning, har resonans hos riksdagen.

Angående denna fråga har jag i dag haft nöjet mottaga ett uttalande ifrån Bohus läns lantbruksklubb vid dess sammanträde i Uddevalla den 24 januari 1914, — ett uttalande, som jag icke kan underlåta att bringa till riksdagens protokoll. Det lyder: »Herr Riksdagsmannen Emil Molin. Bohus läns lantbruksklubb, som med största intresse bemärkt Eder motion med begäran om utredning för upprättande av en plan för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk av olika storlekar och typer i olika delar av landet, beder härmed få hembära Eder sitt tack för Edert strävande i dylikt syfte samt tillkännagiva sin livliga anslutning till den av Eder framburna tanken. Klubben anser, att dylika beräkningar, som böra anordnas genom det allmännas försorg, äro just bland de mest trängande behoven för våra dagars lantbruk, vilket med stigande utveckling blivit en näring, som, för att ekonomiskt lyckas, kräver kloka, omfattande och insiktsfulla beräkningar. Vi finna därför Eder motion vara ett ord i sinom tid och uttala den förhoppningen, att densamma måtte inom riksdagen vinna den framgång, den så väl förtjänar.»

Jag vill härmed tillkännagiva, att jag icke kommer att yrka bifall till motionen, men jag kommer likvisst att i skrifvelse till Kungl. Maj:t påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet å jordbruksutskottets motivering, som också riksdagen genom bifall till utskottets hemställan är i färd med att gilla.

Härpå anförde

Herr vice talmannen D. Persson: Ja, herr talman, det behöver ju inte komma något svar från jordbruksutskottets sida, då motionären inte har yrkat bifall till sin motion, men jag tror, att det kan vara nyttigt, att i denna kammare understrykes just vad utskottet uttalat i sitt utlåtande här, och jag har i detta avseende en annan uppfattning än motionären. Han säger nämligen, att man icke kan begära, att Kungl. Maj:t skall ta reda på motioner, som äro avslagna. Jo, det menar jag, att Kungl. Maj:t skall göra och har en viss skyldighet att göra, just därför, att utskottet anslutit sig helt och hållet till motionärens framställning, på samma gång utskottet påvisat, att frågan i hela dess vidd under alla förhållanden är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Då tycker jag, att motionären icke har skäl för att yrka bifall

Ang. räntabil-
tetsberäk-
ningar för
jordbruk.
(Forts.)

till sin motion, men väl att uttala den bestämda förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid den utredning, som nu föreligger och som faktiskt kommer att verkställas, måtte ta hänsyn till de synpunkter, som äro framhållna av motionären och som äro understrukna av utskottet.

Jag har naturligtvis intet annat yrkande att göra, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 14.

Interpellation.

Herr talmannen gav härefter på begäran ordet till

Herr *Palmstierna*, som anförde: Herr talman! Sedan upplysning numera vunnits från respektive utskott, att riksdagen kan avsluta föreliggande ärendens behandling under loppet av nästkommande vecka, anhåller jag att till herr statsministern få framställa följande spörsmål:

Ämnar herr statsministern anbefalla konungen att upplösa riksdagen inom de närmaste fjorton dagarna eller, därest så inte skulle vara förhållandet, utan avsikten är att låta det nuvarande onaturliga tillståndet fortfara, när ämnar herr statsministern vidtaga en dylik åtgärd?

Ifrågavarande framställning blev på begäran bordlagd.

§ 15.

Herr *Palmstierna* avlämnade en av honom och herr *Ström* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 46, angående stat för veterinärhögskolan m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 284, hänvisades omedelbart till jordbruksutskottet.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommission, handelsagentur och handelsresande och till lag om ändrad lydelse av 2 § i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar, dels ock en i anledning därav väckt motion;

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ändring i gällande lagbestämmelser om straff för djurplågeri; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i lagen om aktiebolag;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande föreskrifter rörande ansökning till stipendier för elever vid lantmannaskolor med flera undervisningsanstalter; och

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om beredande av civilanställning åt underbefäl vid armén och flottan;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för höjande av den personliga hygienien; och

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående stadgande att läkares recept skall utskrivas på svenska språket; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion om återställande av två rum i andra kammarens klubbvåning till kammarledamöternas fria förfogande; och

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i förfarandet vid lejning av hästar för vissa arméns truppförband.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Erlansson</i>	under 8 dagar fr. o. m. den 24 febr.,
» <i>Andersson</i> i Höckerum	» 2 » » » 27 »
» <i>Persson</i> i Björsbyholm	» 4 » » » 23 »
» <i>Gustafsson</i> i Örebro	» 6 » » » 23 »
» <i>Jönsson</i> i Slätåker	» 5 » » » 24 »
» <i>Hildebrand</i>	» 2 » » » 23 »
» <i>Carlson</i> i Falun	» 2 » » » 24 »
» <i>Henrikson</i> i Heberg	» 4 » » » 25 »
» <i>Lithander</i>	» 6 » » » 23 »
» <i>Bäckman</i> i Vassen	» 14 » » » 24 »
» <i>Bengtsson</i> i Kullen	» 8 » » » 23 »
» <i>Danielsson</i>	» 3 » » » 23 » och
» <i>Nilsson</i> i Bonarp	» 4 » » » 23 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,3 e. m.

In fidem
Per Cronvall.